

Áldomás és áldozat

A már többször idézett Hérodotosz szerint a szkíták az áldozatra szánt állatok- kivált lovak – megfőzött, saját húsából egy „zsenge” részt **áldoznak**, a többit a jelenlévők elfogyasztották. A hús főzését bizonyára egy *szkíta rézedényben* végezték. A *Borysthen* és *Hypanis*⁽²⁶⁾ folyó között híressé vált egy rézedény, amelyben elfért hatszáz amfora (**23. kép**) tartalma, vastagsága pedig hatujjnyi volt, és anyagát „*Ariant*” király parancsára bronz-nyílhegyekből hordták össze. A király ugyanis ilyen módon kívánta felmérni a szkíták számát, minden harcos szkítának egy nyílhegyet kellett hozzáadnia, a felmérés eredménye ilyen nagyra sikerült.



23. kép

Lukiánosz (Kr.u.120-180.) másutt is említésre kerülő művében⁽²⁷⁾ szó esik egy szelíd **italáldozatáról**, amelyet a leánykérés alkalmával tesznek a szkíták. E szerint, miután a kérő felsorolta birtokait és gazdagságát, poharat kért és azt kiíván mondta el a kérő szavait, mert nem volt szokás náluk a bort kiönteni, sőt ezt akkor Isten megbántásának tartották.

Az áldozatbemutatás hasonló formáját már Mezopotámiában élő népek és a rómaiak is gyakorolták⁽²⁸⁾.

A mai áldozat fogalmát értelmezhetjük a régi áldomás szó alatt, írja **Kandra Kabos**. Az áldozat étel-, az **áldomás** pedig **italáldozat** volt őseinknél. E rituálénak legfontosabb célja volt a kapcsolatteremtés és az összhang megteremtése a résztvevők, az ősök szellemei és az égi (isteni) erők között.

Őseink még nem keresztény, de a földöntúli erőkkel kapcsolatot létesítő és tartó „szent emberei”, mai fogalmak szerint papjai, a bácsák (vagy bácsok). Ők a táltosok rendjének tagjai voltak, közzismertebb nevükön a regősök, a következő áldással fordultak, hitük szerint, az „Egy igaz Istenhez”:

„Adjon Isten szekeret
Szekerünkhöz kereket

⁽²⁶⁾ Mai nevén *Bug* folyó

⁽²⁷⁾ „Vérszerződések” c. részben

⁽²⁸⁾ Ld. a „Szentek és boszorkányok” c. részben

Kerekünkhöz küllöt
Pörülönkhöz üllöt
Bikáinkhoz tehenet
Szölleinkbe bő levelet
Had ihassunk ölöget!”

Ez a szokás a régi pogányos kehelyezésre⁽²⁹⁾ utal vissza, amelyet a szkíta, majd türk-tatár népek történetében is számos példák bizonyítanak. De - vagy éppen ennek példája nyomán - a germánfajú népek is poharazás között tettek szent fogadásokat, melyeket megszegni többé nem volt szabad. Ebből alakult ki szinte a későbbi szokás, hogy alkukötéskor vendégeskedtek és a még most is divatos **Weinkauf**, vagy boráldomás, e régi szokásnak maradványa.



24.kép

Vagy „Aguta” XI. századi tatár fejedelemről (24. kép) írták, hogy mielőtt hadba indult volna, anyjától elbúcsúzott annak egy pohár bor mellett hosszú életet kívánt, aztán a földre öntötte a bor egy részét, az égi és földi erők segítségét kérve küldetéséhez. Hasonló áldozatról írnak a türkök és kazárok köréből. A mongoloknál pedig az volt a szokás bármely vendégségnél, hogy mielőtt az urak innának a szolgálknak kötelességük volt az italból a világ négy szeglete felé önteni, és csak ezután adhatták át az ivóedényeket uraiknak.

A magyar - szkíta őseihez hasonlóan - istenfélő áldozatos nép volt, amely nem csupán ünnepeken vette elő áldomás poharát, hanem szerződéseknél, adás-vevésnél, sőt a barátság és jóindulat kisebb, hétköznapi alkalmainál is. A magyarok ősei, a görög források szerint ugyan a korai időkben mutattak be emberáldozatot az Istennek, de az **önfeláldozást** sokkal nagyobbra értékelték.

Nem is lett az **áldomás** szó avulttá, sőt vallásos színezetét sem veszíté el egészen. Egy megfogalmazás szerint a nép sem áldomás pohárral kezében, sem barátságos összejövetelein nem iszik addig, míg az italt bevett szokás szerint **el nem áldotta**.

Fontos, sőt **jogi szerepe** is volt az újabb időkig az áldomás pohárnak szerződéseknél, adásnál-vevésnél, amelyre jó embereiket meghívták, aztán a tethelyen az áldomás poharat előhozták, borral megtöltötték, az Istennek fölmutatták, s a köztudatban levő, jót kívánó imádság (fohász) után kiürítették. Ilyen ősi módon „**hitelesítették**” határozataikat, ezzel azt jogi aktussá is tették. Az áldomás rituáléját később **törvényben is szabályozták**. Már az 1545-ben Tordán tartott erdélyi Országgyűlés kimondta: „Hogyha valaki piacon vagy más helyen és időben vásárol

⁽²⁹⁾ Ivóedény körözése

valamit, a vevő azon város vagy falu, ahol a vétel történt, tisztos és becsületes férfi előtt, az igaz vásár jeléül köteles Szent János poharát adni, amit népiesen **áldomásnak** neveznek, és ha a vásár körül holmi nézeteltérés támadna, az igaz vásárt ezen emberek tanúságával köteles igazolni, akik a Szent János poharában részt vettek.”

Azaz, a vétel után a kocsmába következett⁽³⁰⁾.



25. kép

A székelyek ősi áldozati kupája (**25. kép**), amelynek pohár-része kókuszdióból készült kettős szereppel bírt. Egyik jelentése a „szent” áldozat, áldomás jelképes eszköze, a másik, amikor a közösség települési és lelki vezetője, - a rabonbán - kupáját kézben tartva törvényt hirdetett⁽³¹⁾. Az adó-vevő embereknek megvolt a maguk - úgynevezett - Ukkon (Ukon, Urkon) pohara, bizonyosság-, tudomány- és kötőpohara, az asszonyok kezében pedig ott látjuk a Boldogasszony-poharát.

Mi a betelepített városok gyakorlatának átadtuk az áldomás szokását, ők a pohárnak adtak nevet: a német Urkunde (okirat) szót nem csupán magyarra fordítván, hanem az Ukon, Ukkony és Urkony szavakban magyarosítván is. A **házépítés áldomással** záródik be. A rítus szerint, a felül elköszöntött, kiürített és ledobott pohárnak épnek kell maradnia, ugyanis az eltörés rossz előjel. Minden munkást szakmájának (munkájának) elvégzése alkalmával áldomás illet, amelyet mindig istenes megemlékezés és jókívánság kifejezése mellett „illik” megejteni.

Az ösvallás rítusa volt a legáltalánosabban gyakorolt szokás a „**libáció**” is, az ivás előtti **italáldozat**⁽³²⁾. A nép gyakorolja, de természetesen már nem tudja a gyakorlat valódi okát, és mint mondja: „Tiszteletnek tartják azt meg becsületesnek. Ha odakínálja az ember másnak a palackot...akkor mondja: „Isten álgya meg! - mikor kiloccsantya.” Mint látható, a régi szkíta szokással ellentétben, ekkor már nem számít istenkáromlásnak az ital kis részének földre loccsantása.

⁽³⁰⁾ Ld. még a „A szőlő és bor szentjei és a „Kocsmálás” című részt

⁽³¹⁾ Ld. még „Kupák és koponyák” című fejezet

⁽³²⁾ Anonimus, Thúróczy és a Csíki Székely Krónika is említi

A mongolok a **Földanya (Etügen)** fennhatósága alá tartozó szent helyeken (hegyek, folyók erdők egyedülálló sziklák) **italáldozatot** mutatnak be a következő módon:

A pálinkából a jobb kéz gyűrűsujjával háromszor hintenek felfelé, először az Égnek, utána a földnek, majd az Ősök tiszteletének. Ezután az áldozati szertartáson részt vevők közösen elfogyasztják a maradék italt.^(32/1)

Csicsáky Jenő történésszé vált tengerész kapitány, a valaha volt „Mu” földrészről szóló műve szerint, a több mint 12 000 éve Csendes óceánba süllyedt, ősi birodalomból eredeztethető az emberiség kultúrája és ősvallása, különösen a szkíta népcsalád. A szerző művében ugyanezt a rítust írja le a **peruiaknál**, akik az italukból néhány cseppet, ételükből néhány morzsát a földre szórnak (áldoznak) Pacha-Mamának, vagyis a Föld-Anyának. A „szokás” tehát Mu-ról, erről az ősi kontinensről származhat, mivel a hivatkozott források szerint, Peru is az ősi kultúra kiáradásának útvonalába esik. Ezek a források: a maya nyelvű Troano-Cortez Codex, tiahuanacoi és uxmali templomi feliratok és a lhassai emléktábla. Ugyanezen források szerint, a „Mu” kontinens 10 néptörzsének egyike a kusita-magyarok (kusánok) őseivel azonosítható.

Akik nem hisznek e forrásoknak, gondolják a „Mu” kontinens helyébe „Atlantisz” földjét.

Kínai feljegyzések szerint, a táltos hitű hunok áldozati központjában, amely a Selyem-út egyik fontos állomása is volt, Pingcseng (ma Datong) város közelében egy sziklára hét bálványt állítottak és azt hét nemes megáldotta, a bálványokra, ezúttal nem bort, hanem **pálinkát** hintve. Őseinknél a **hetes szám** „szentnek” számított, csakúgy mint más rokonnépeknél vagy a magyar mesékben. A sumerok hét istenségben hittek, ezeknek hét templomot állítottak. A naptárban az évet ők osztották hétnapos hetekre. Vagy az egyiptomiak, a görögök, az írek, a germánok, az etruszkok is hét nagyobb törzsei területre osztották birodalmukat, országukat. Az iráni-turáni népeknél a hetes „kulcsszám” több helyen is jelen van a társadalom életében. A vitathatatlanul magyar-székelyeknél pedig hét korábbi törzsi területükön Erdélyben, hét „szék”-et⁽³³⁾ hoztak létre, amelynek védelmére hét várat építettek. A székely székek a következők: telekdi-, maros-, csík-, sebesi-, kézdi-, orbai- és aranyosszék. Az sem pusztán véletlen, hogy Erdély német neve ma is „Siebenbürgen”



26. kép

Őstörténet kutatói megtalálták a folyamközi (mezopotámiai) **Lagas**⁽³⁴⁾, sumer város, Gudea nevű papkirályának áldozati serlegét (**26. kép**), amelyen „világfára” tekeredő kígyók (sárkányok) domborműve látható és, amely legalább 4 500 éve készült. Említésre méltó, hogy

^(32/1) Obrusánszky Borbála: Földanya kultusz Belső-Ázsiában (Dobogó c. folyóirat 2011. december)

⁽³³⁾ Területi igazgatási egységet

⁽³⁴⁾ Magyarul a hely, ahol sok a „lakos”

Lagas városának szent állata ugyanúgy a párduc volt, mint a magyar királyi Árpád nemzetségé. Már Árpád „honfoglalása” előtt is papkirályok – tisztségük jeleként – **párduc** bőrét terítették vállukra⁽³⁵⁾. Az állat bőrén látható pettyek ugyanis a szem alakját utánozzák és az, a **Napot** jelképezte, amelyet összekötve a jelkép viselőjével (úr) a **Napisten** képmását kapjuk. A **Szem-úr** név a **Napisten** jelentette, és **sumer (szumer vagy sumir)** állam vagy nép neve is ebből vezethető le, és az egyiptomiaknál is ugyanezen jelentéssel bírt a jelkép.

A sumerokról néhány magyar vonatkozású ismeret:

Az ószövetségi szentírás szerint, „*Kus nemzé Nimródót... ez hatalmas vadász vala az Úr előtt...az ő birodalmának kezdete volt Bábel, Erech, Akkad és Kálna a Sineár (vagyis Sumir illetve Sumer) földjén.*” Ugyanezen szent iratokban a kánaáni **Melchiziades** - Ábrahám barátja - már **kenyérrel és borral** mutatott be áldozatot az Úrnak, a korábbi hús- és véráldozat helyett. Ez vált aztán az újszövetségi **krisztusi áldozat** jelképévé, amelyet ő maga is bemutatott halála előtti éjszakán, a **Getsemáné-kertben**, amely kert neve - héberül - **présházat** jelent. Ez volt tehát a nevezetes „*utolsó vacsora*” amelynek bora vörösbor lehetett, így a kereszténység által alkalmazott **misebor** is kezdetben vörösbor volt. Azon tájakon azonban, ahol nem termett, vagy ritka volt a vörösbor elfogadottá vált a fehérbor használata. Magyarországon talán a XI – XII. században történhetett meg ez a váltás, amikor a görög rítusú egyház gyakorlata jobban terjedt. A legendás Gilgames⁽³⁶⁾ ki egyharmad részben ember, kétharmad részben isten, az ékiratok alapján - különböző kutatók - őt Nimrud-dal azonosítják (**27. kép**). Mindezek szerint, az előbb említett bibliai Nimróddal azonos lehet, aki köztudottan Hunor és Magor nemzetünk ősapáinak apja.



27. kép

Az ékiratokon szereplő Uruk (Irak), a Bibliában Erech, ma Warka, az egyik legrégebb sumir város... a Nimrud - Gilgames történet is ide kötődik, és nagy eposzában több helyen is esik szó szőlő és borfogyasztásról. Az ékiratos jele magyarul is érthető „Örök”, vagyis örök város. A Kaspi-Aral térségből, a vízözönt túlélő Uruk-i és más folyamközi, illetve Kárpát-medencei emberrajok együtteséből kialakult Sumer nép hozta létre a Káld-Sumer kultúrát, amelynek ékiratos jeleivel kezdődik Kr.e. 3500 körül az írott forrásokra támaszkodó történelem.

⁽³⁵⁾ „Párducos Árpád”

⁽³⁶⁾ Az első Uruk-i dinasztia negyedik királya.

A közhit szerint az első kultúrateremtő nép az egyiptomi volt. E hiedelmet a folyamközi régészeti ásatások alaposan megnyirbálták. A babiloni királysírok tanúsága szerint a Tigris és Eufrátesz menti (folyamközi-) kultúra már elérte csúcspontját, amikor Menes (Mén-es), az első, mitológiai történeti király színre lépésével, valamint az Egyiptomba vándorolt sumer (kusita) népcsoport hatására Egyiptomé éppen csak elkezdődött.

A sumerokat aztán az asszírok, perzsák, arabok pusztították. Mezopotámiában szinte írmagjuk sem maradt. Akit nem öltek meg elmenekült. Először a biztonságosabbnak tűnő Médeába. Majd az ősi mezopotámiai népesség visszamenekült északra, mégpedig három irányba.

- 1) Északnyugat felé Anatólia területére,
- 2) Észak felé a Kaukázus környékére,
- 3) Északkelet felé Kászpi-tó vidékére és attól keletre.

Ez már a Kr.e. II. évezred elején történhetett.

A sumer vallás egyik sarokkövének a halotti kultuszt tekintette, a holtak szellemének kiengesztelését, tiszteletét.

A már idézett **Plinius** művében említi Numa római király törvényét, amely így szól: „*Ne hints a halotti máglyára bort*”. Ugyanez a törvény megtiltotta, hogy az isteneknek megmetszetlen szőlő borával mutassanak be áldozatot, alapvetően abból a célból, hogy a szőlő „veszélyes” metszését mégis kikényszerítse a művelőkből, hogy az szabályozott formában nőjön. Más törvények ugyancsak előírják a rómaiaknak, hogy nem áldozhatnak villám-sújtotta, vagy akasztott ember közelében lévő tőkék borával. Ez utóbbiakra ma kevés ésszerű magyarázatot találunk, nem úgy, mint a sebzett lábbal kitaposott szőlő borának-, vagy az egyszer már kisajtolt szőlő levének, akkori áldozati tilalmáról.

A régi, magyar halotti torok viszont sok hasonlóságot mutatnak a sumer halotti áldozattal. Az első **halotti tort** - általában - a temetés napján rendezték. Az isten(-ek) tiszteletének magja az imádság és az **áldozat**. A napi istenáldozat rendszerint élelmiszer: sör, **bor**, tej, kenyér, mindenféle hús. A torokban gyakorta megtörtént, hogy a szomorúságnak és a bánatnak enyhítésére a jelenlévők kezeiben egész éjjel is körbe forogtak a borral telei kancsók, mint hajdan Atilla temetésekor. A magyaroknál is bevett szokás volt, hogy a rokonok barátaikkal, az elhunynak sírjához gyakorta kimennek, emlékezetét dicsérettel megújítani, s minekutánna jól ettek és ittak, a napnak hátralevő részét az alkalomhoz illő énekléssel töltötték. Az ünnepi előkészületben résztvevők kapják ilyenkor a lakoma legjobb falatjait.

Eleinte bizonyosan szelidebbek voltak az áldozati módok, így az állatok, növények és más termények zsengeit⁽³⁷⁾ vizet és tejet használtak az isteni kegy megnyerésére. Az áldozatra szeszes italok, amilyen a kumisz vagy a tatár araki, a bor, a pálinka, méhser később nyertek alkalmaztatást.

Priscos rétor⁽³⁸⁾ leírása szerint, aki a bizánci császár követeként járt **Atilla** királyunk udvarában (Kr.sz.448.). A hun nagykirályi „protokoll” előírásai a bor szertartásos fogyasztásának nagyon fontos jelentést tulajdonítottak. A megtisztelt látogatót elsőnek egy szent szalaggal (pántlikával) köszöntötték csakúgy, mint Atilla királyt az udvarhölgyei.

Atilla a sátor közepén, egy emelvényen trónolt, (amint Than Mór képén is látható, ugyanezen a képen Priscos rétor is megtalálható (**28. kép**)). Mellette lépcsős feljárat volt, ez vezetett a király székéhez. Az trónus vásznakkal, szövetekkel volt díszítve, az egész a rómaiak berendezésére emlékeztetett.

A vendégek Atilla jobbán foglaltak helyet. Amikor a megfelelő rendet megállapították, Atillának boros kupát adtak, s akkor a hun király felköszöntötte a küldöttség vezetőjét. A küldöttség tagjai is felhajtották a serleget, majd átadták a pohárnoknak, aki mögöttük állott. Mert mindenki mögött ott állt egy-egy pohárnok, aki mindjárt elvette az üres serleget, kiment

⁽³⁷⁾ Legfinomabb részeit

⁽³⁸⁾ Ma „szóvivőnek” neveznék

vele, kint megtöltötte, és úgy hozta vissza. Ezután a szolgák olyan asztalokat hoztak, amelyek mellett három-négy személy kényelmesen elfért. Az első fogás hússal teli tál volt, a húshoz kenyeret és mártást adtak.



28. kép

Minden étel jóízű volt; a szolgák arany- és ezüsttálakon szolgálták fel az ételeket. De Atilla előtt egyszerű, négszegletű fatányér állott, ő csak húst evett. A bort fakupából itta. Egyébként ételből is, italból is keveset fogyasztott. Atilla ruhája is nagyon egyszerű volt, csak ruházatának tisztaságával tűnt fel. Kardja nem volt szemrevaló, lószerszámát se díszítette arany vagy drágakő, mint más szittyák (hunok-) felszerelését. Amikor az első fogást elfogyasztották, mindnyájan felálltak, és addig senki se ült le, amíg a borral telt serleget Atilla egészségére fel nem hajtotta. Ekkor ismét leültek. Ezután két szittyja jelent meg a sátorban, akik dicsőítő költeményeket mondtak Atilláról. Ezeket a verseket maguk költötték. A hun harcosok nagy érdeklődéssel hallgatták a költeményeket.

Mint olvasható a beszámolóban, bort étkezés közben fogyasztották. Minden húsfajtának, húsrésznek már akkor megvolt a meghatározott „szintje”. E rend szerint - nyilván - több fajta bort szolgálták fel. Azt már - sajnos - nem ismerjük, hogy milyen meghatározó elvek szerint rangsorolták a felszolgált borokat.

A **fehérbort** azonban mindig magasabbra értékelték, talán a Nap (arany-) színe miatt.

Már a pártusok vallásának alapja volt a Nap, a Hold, a tűz és a fény tisztelete, Zoroaszter tanításaiból is átvettek egyet-mást. A Párthus birodalom Kr.e. 250. - Kr.u. 224. között állott fenn. Ők a szent hatrai templomukban ajándékokkal és áldozatokkal fejezték ki köszönetüket és hódolatukat. Tacitus történetíró szerint pedig Tiridatész pártus király fehér lovat áldozott a Napnak, hasonlóképpen, mint a hon(vissza)foglaló magyarok.

Anonymus szerint (Ld. *Gesta Hungarorum*) a honfoglaló magyarok három vezére Ond, Ketel meg Tarcal, miután a Bodrog folyó mellett lovagoltak; ...majd sebes vágóban nyargaltak fel

egy jó magas hegynek a csúcsára. A másik kettőt maga mögött hagyva, Tarcal, a serény vitéz ért fel elsőnek a hegyromra. Ezért a hegyet attól a naptól kezdve mostanáig Tarcal hegyének nevezték. A három úr a hegy csúcsáról, körös-körül megszemlélte a földet; nagyon meg is szerette azt, és mindjárt azon a helyen, „pogány” szokás szerint, egy kövér lovat ölve le, nagy **áldomást** csapott (29. kép).



29. kép

A **bor**, mint ital „**történelemformáló**” hatását kívánom megvilágítani a következő történettel, amelyben Krum⁽³⁹⁾ bolgár kán, 803-805 körül vezetett Dél-vidéket, Bánátot érintő hadjárata alatt, öreg avar hadifoglyokat hallgatott ki és faggatott, nagy hatalmú és gazdag (Kárpát-medencei) országuk romlásának okairól:

„Mit gondoltok milyen okból mentek tönkre uraitok és népetek?”

A foglyok így válaszoltak;

„Legelsőbben az áskálódásról, mely kagánunktól és hű és igaz tanácsokat eltávolítva, a kormányzást gazemberek kezére juttatta. Azután következett a bírák romlottsága, akiknek az lett volna a tisztük, hogy a népnek igazságot szolgáltatassanak, de képmutatókkal és tolvajokkal cimboráltak, és volt részegeskedés, mert a bor elszaporodtával szinte mindnyájan részegesek lettek, aztán jött a megvesztegethetőség, továbbá az üzletelés, mert mindenki kereskedő lett s egymást csalta. Ezek voltak a mi vesztiünknek okai.”⁽⁴⁰⁾

Régészeti kutatások azonban nem igazolják Avaria bolgárok általi romlását.

⁽³⁹⁾ A kán neve is származhat a szőlő névből mert sémi nyelven „karm = szőlő” és a Carmel-hegy is innen kapta nevét, Ld. még képek

⁽⁴⁰⁾ X. századi, bizánci „Suda Lexikon”

Egy régi, pécsi misekönyvben is **Szent János (30. kép)** szerelmének megáldásáról esik szó. Az **evangélista áldását** régi nemesi, polgári társaságban is emlegették, de már szólásként: „*Igyuk meg a Szent János áldását!*”, „...na, még a **Szent János áldását!**” Ez a búcú pohárra, a társaság széteszlása előtt megivott utolsó pohár borra utal⁽⁴¹⁾.



30. kép

Kupák és koponyák

Ismét a régmúltba visszatekintve (Kr.e. 2630.) **I. Sargon** (Sarukkin) sémita uralkodót említem, aki egy királyi kertész fia volt, és Sumer ország királya, apja érdemeiért, őt **főpohárnokává** tette. Sargon aztán a barátságos király ellen fellázadt és maga lett Akkád királyság ura, amely az általa épített új fővárosról, Agade-ról kapta nevét.

Az **Aveszta**⁽⁴²⁾, az emberiség legősibb, ó-iráni nyelven írt szent könyve szerint, a „megváltó”, aki ítéletet tesz majd mindenek felett, inni ad a **szent bor-áldozat** cseppjeiből minden lénynek, aki testileg meghalt ugyan, de a szent italt hűséges, odaadó lélekkel várja. Ettől a szent italtól a „tűztisztelők” újra fognak élni, de aki nem teljesíti feladatát odaadó hűséggel, ítéletére (kárhozatára) issza a **szent kehely** italát.

Vagyis - e hit szerint - a bor, a szent ital által nyeri el végső megítélését.

Most más ivó alkalmatosságokról szólva, nézzük mi az **Ukkon-pohár**? A török-tatár nyelvkeverések szerint az „ukan” vagy „ogan” szó, „isten” jelentésű. A finneknél⁽⁴³⁾ Ukko pohara a tavaszi ünnepeken szokott szerepelni. Egy 1665. évi Füzér községi feljegyzés szerint, mint (szerződés-) „**kötőpohár**” szerepel. A régi mongol nyelvben az ugho-ku vagy ughu-ku inni igéből levezetve, az előbbihez hasonló jelentésű italos poharat, egyszerűbben **ivópoharat** jelent.

⁽⁴¹⁾ Ld. még „A szőlő és bor szentjei” című fejezet.

⁽⁴²⁾ *Zend Avesta*, magyarul: „Szent Véset”

⁽⁴³⁾ Hunfalvy Pál szerint



31. kép

Hérodotosz történetíró másik szkíta eredetmondája szerint⁽⁴⁴⁾, a szkíták, Héraklész (Hercules), a „görög hős” (31. kép), és egy felül nő, altestében kígyó testű lénygel kényszerült közösülni, mivel a lény (vagy lány?) elrabolta lovait, mégpedig Hylaia tartomány⁽⁴⁵⁾ területén. **Szicíliai Diodórosz** későbbi (kb. Kr.e. 40-) történetíró szerint a földszülte, különös „szűz” Jupiterrel közösült. Ebből az együttlétből, a történetben (mindkét változatban) három fiúk született. Héraklész azt jelölte ki utódjául, aki képes íját feszíteni, és a hős övével, amelynek végén ivócsésze függött, képes felövezni magát. Természetesen, Agathys és Gelon testvérét megelőzve a legifjabb, Scythes nyerte meg a versenyt és az atyai örökséget: az övet **ivócsészével** és íjat. A történetíró szerint ezért viselnek a szkíták, még az ő idejében is övön függő ivóedényeket. A tárgyak az íjfeszítő pusztai harcos alapvető felszerelési tárgyai, amelyben az öv a függetlenség jelképe. Már a sumér királysírok leletei között is a szkítákéhoz hasonló ivócsészék találhatók. Ilyen volt *Subad királynő* aranyedénye, amelyen a többi edényhez hasonlóan tizenkét osztatú díszítés látható. Az 1821-ben, a valamikori Szkítia területén feltárt Kul-Oba-i kurgánban, hasonló ivóedényt (32. kép) találtak, ennek tizenkettes díszítése tulipán-szerű mintázatot mutat. Majd a trákok földjén ugyanilyen formájú tárgyakat találtak. A nagyszentmiklósi kincs aranycsészéi is nagy hasonlóságot mutatnak az eredeti sumer motívumokkal, bár ezek közepén már megjelenik a kereszt jelkép (33. kép).



32. kép



33. kép

Ugyancsak Hérodotosz leírása szerint, a Fekete tenger és a dél-orosz puszták vidékén, ahol a régi szkíta (vagy szkíta-hun) temetkezési helyeken, a sírok felett, amelyek nagy halmok voltak, keletre tekintő kőszobrok állnak. A **kőszobrok** mindegyikén két kézzel tartott **pohár** (kehely, csupor) látható, a köldök magasságában (34. kép). Legnagyobb mennyiségben ezek a

⁽⁴⁴⁾ Hérodotosz IV/9.

⁽⁴⁵⁾ „Hüllők földje” vagy „Erdők földje”-ként is fordítható

kőszobrok a **Borysthenes**⁽⁴⁶⁾ és **Tanais** (*Danaisz-* vagy *Don-*) folyók közötti térségben láthatók.



34. kép

A **kehelyel** (fa-, bőr- szaru-, és üveg poharakkal) **való temetkezés** egyébként a sírokban is nyomon követhető, amelyet a nyugati kultúrában szkíta-alán szokásként ismernek, és nyomai még angliai feltárásokban is megtalálhatók.

Kézai Simon, a XIII. századi Magyarország leghíresebb krónikása szerint ilyen kőszobrok emelkedtek Keve, Béla és Kadosa hun vezérek sírjai felett, azon a helyen, „*az országút mellett, ahol a kőbálvány fel van állítva, szkíta módon, ünnepélyesen eltemették*” őket. A szkíták vezére azt üzenté a nyomdokaikat kereső perzsa királynak, hogy nekik ugyan megvédhető városaik nincsenek, ezért nincs miért szembeszálljanak üldözőikkel, de ha őseik sírjait háborgatják, készek azért harcolni. **Bulgáriában** is találtak ugyanilyen kehelytartó szobrot. A szerző szerint azzal, hogy a szobrokat arccal keletnek fordították, azok a Nap és „tűzimádás” legrégebbi vallási szertartását mutatják, amit őseink is gyakoroltak. Érdekes itt tudnunk, hogy később a keresztény templomokat is úgy tájolták, hogy a hívek az istentisztelet alatt keletre tekintettek.

Atilla királyunkhoz is köthető egy nevezetes **ivóedény**, bár mint már említettem ő inkább fakupából ivott. Az egyik hagyomány szerint a Tisza és Maros folyók összefolyásánál lehetett a nyugati hun királyság központja. Az innen feltárt hun kincsek között találtak egy 9 cm magas, üst alakú kelyhet. A kehely oldalában ablakocskák voltak, amelyekben eredetileg drágakövek csilloghattak, de azok a hamvasztásos temetkezés miatt megsemmisültek. A kehely alján felirat látható, amelynek megfejtése „*Ezzel öli meg Ungarok Titánát a szent római lány*”. A leány nevét, aki – közismerten – Atillát megmérgezte, a hagyomány „Mikolt” és „Ildikó” alakban

⁽⁴⁶⁾ A névről bővebben „*Bor a szkíta legendákban*” című részben

őrizte meg. Dr. Baráth Tibor kutató szerint e nevek egyben utalnak a *szent(?)* leány cselekedetére is (35. kép), úgymint *Mikolt* = *megölt* vagy *Ildikó* = *öldöklő*. A kehely így Atilla király méregpohara lehet.



35. kép

„Nézzünk az arancsészék fenekére” c. tanulmány ^(46/1) szerint azonban Atilla ivócsészéje készülhetett fából, hiszen „Ha Atilla nagykirályt a Nap fême-fénye ragyogta is körül, neki magának a fakupával, azaz a Tejút-fa energiájával volt dolga. Ma már jó pár olyan szkíta és hun-avar arany tárgy-maradványt ismerünk, amelyek mutatják, hogy csak részben voltak arannyal borítva az egyébként fa ivóalkalmatosságok.” Ezeket az arany díszítéseket az ivóedény szélére és aljának belső felére helyezték, hogy használatuk alkalmával a jelképeket is tartalmazó díszek, jól láthatók legyenek. Az évszázadok során így csak a díszítések maradtak meg az utókornak.

Itt jegyezzük meg még meg, hogy a pártus birodalom (virágzott Kr. e. 247 – Kr. u. 228-ig) korából származó galvánelemet(!) talált *Wilhelm König* kutató, amelyet 1978-ban egy német vegyész-kutatócsoport újból modellezett és bizonyítottan használatra alkalmasnak talált. Valószínűnek látszik, hogy ilyen elem(ek) segítségével arannyal vontak be fémtárgyakat, így ivókupákat is. A kísérlet során azt is megállapították a kutatók, hogy a galvánelemhez, az ókorban savas elektrolitként **szőlőlevet** használtak. Igaz a szakmai közvélemény ezt a pártusok által „előállított” galvánelemet később bagdadiként népszerűsítette. ^(46/2)

A **székelyek** a hunok utódai, Árpád bejöveteleig, mai lakóhelyükön a *rabonbánok* irányítása alatt éltek, ahogyan arról a Csiki Székely Krónika is beszámol. A vallási és világi életet irányító hun vezetők a Budvár (Bondavár) környékén végezték el ősi áldozataikat, abban a már említett ősi **áldozókehely (-pohár)** (25. kép) is fontos szerepet kapott. Ezt „A nemes székely nemzet

^(46/1)Szerző: Szabó Antónia Dobogó c. folyóirat (2012. április)

^(46/2) Marton Veronika: miként lett a pártus galvánelemből bagdadi? (Dobogó c. folyóirat 2012 február)

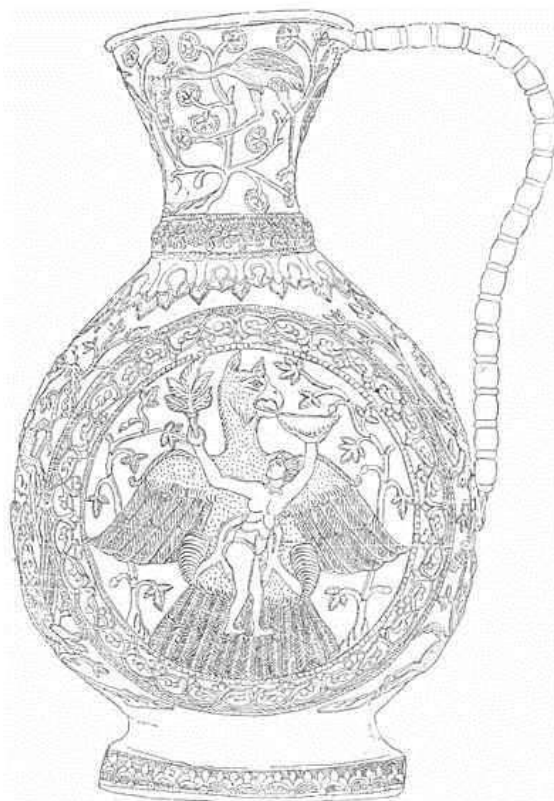
constitutiói és privilegiumai” című kiadvány (Pest 1818) jól összefoglalja, amelyben azt is megemlíti a szerző, hogy az áldozópoharat már a szkíta származású görög bölc **Anacharsis** használhatta és azóta „bár változtatva” de fennmaradt. Itt azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül Dr. Szádeczky Lajos 1910-ben írott Magyar Tudományos akadémiai székfoglalóját, amelyben - a szerző szerint – a *Csiki székely krónikát* Sándor Zsigmond hamisította 1796-ban, családi érdekből. Ezzel kívánta igazolni, hogy az erdélyi Sándor-nemzetség az Árpád-korból, *Zámdírhám* és fiai leszármazásából a székelyek rabonbánjai. A rabonbáni tisztséget a héber „rabbi” és a magyar „bán” (nagyúr) nevekből „szerkesztették” egybe. 1796 előtt a poharat csak a Sándor-família poharaként ismerték.

Hasonló szakrális, eszköz feltűnik a belső-ázsiai hunok között is. A hun utód mongolok is éppen nagy uralkodójuk csészéjének megőrzését tartották az egyik legfontosabb feladatnak és a nagy ünnepeiken abból isszák az áldomást. Az áldozókehely nagyon fontos szerepet játszott a székelyek politikai életében. Minden valószínűség szerint abból itták meg a gyűlések után az áldomást.

Erdélyben a Maros-vidéken feltárt leletekben pedig olyan **kulacsokat** találtak, amelyek a kappadóciai és trójai leletekhez hasonló, hettita motívumokat tartalmaznak.

Mint már említettem a szkítákra a ló és az íj mellett jellemző volt, az övükre akasztott, lapos, inkább tányér alakú ivócsésze⁽⁴⁷⁾ is (nem csak eredetmondájuk miatt).

A **trákok földjén** - a mai Bulgária a területén - feltárt szkíta sírokban is ilyen szkítákra jellemző tárgyakat találtak, mivel a trákok eredetileg ugyancsak a nagy szkíta népcsaládhoz tartoztak.



7. SZ. KORSÓ A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCSBEN 7/1, N.

36. kép

A Bécsben őrzött, **nagyszentmiklói kincs**, amint azt Bíró Lajos művéből tudjuk, a késő avar kultúra, írás, nyelv, művészet és mitológia páratlan emlékének 7. számú korszóján (**36. kép**) a meséinkben gyakran szereplő „égberagadási jelenet” szerepel. Ez a jelenet Ganümedész - mitológiai - elrablását ábrázolja. Ganümedész, Trója hercege, akit egy madár (Turul vagy sas?)

⁽⁴⁷⁾ A borlovagrendek ma is ilyet használnak.

vitt fel az égbe⁽⁴⁸⁾, hogy ott örök-ifjan az isteneknek szolgáljon (**37. kép**), mint **pohárnok** (és „örömfjú”). Ez az ábrázolás az ó-görög kultúra jelenlétét, őseink kapcsolatát mutatja, ahogy azt az avar övvereteken is megtalálhatjuk. Bár erre a jelenetre egyéb magyarázat is lehet, amely összefügg a magyarok őseinek szent madarával, a Turulnak óvó-védő szerepével.



37. kép

A nagyszentmiklósi kincs két **szkíta csészéje**, minden keresztény jellegű motívumuk ellenére legjobban hasonlítanak sumer eredetijükre. A csészén kívül más ilyen jellegű használati tárgyat, pl. ivókupát, ivókürtöt is össze lehet hasonlítani, az eredmény mindig ugyanaz lenne, közös tőről, a sumeroktól ered. nagyszentmiklósi aranykincs legkülönlegesebb darabja a láb nélküli **Nautilusz-csésze (38. kép)**. A mágikus erővel bíró tárgy eredetéről máig vitatkoznak a történészek. A csészét egy valós állatról a nautilusz-kagylóról mintázták, amely a világban csupán két helyen él meg: a Csendes-óceán déli partjánál, valamint az Indiai-óceánban. Egyik legkorábbi párhuzama egy dél-kínai sírból került elő. A nagyszentmiklósi kincsből található, hasonló tárgyat a kincs 18. számú darabjának tartják. Valószínű már az ókorban **mágikus képességet** tulajdonítottak neki és csak nagy hatalmú királyok és arisztokraták kiváltsága volt, hogy abból italt fogyasszanak, esetleg áldozati szertartásokra használhatták. A mágusok szent szimbóluma is a kehely (serleg) volt, nem véletlenül állítják e tárgyban kutatók, hogy Grál-legendája is szkíta, kaukázusi eredetű. A csodás tárgy kultusza tovább élt a középkori majd újkori Európában is. Nagy értéket tulajdonítottak a hasonló módon, és kagylóból vagy aranyból készült tárgyaknak még a XIV – XVI. században is, valószínű abban a hitben, hogy aki iszik a csészéből, különleges képességek birtokosa lesz.

⁽⁴⁸⁾ Jelképesen, az Olümposz hegyére.



38. kép

A turk-tatár és finn fajú népek szokásai azt igazolják, hogy a **szaru-tülköket** használtak ivóedényként. Ez az északi népeknél bizonyos tény, mert mint **Plinius** római történetíró írja: „Az északi barbárok a bölény véréből isznak, ugyanarról a fejről való két szarukelyhet töltik meg.” Caesar a gallokról hasonlókat jegyzett fel: „A bölény szarvait szorgalmasan összegyűjtik, kívülről, a szegélyektől kezdve, ezüsttel vonják be, és a legelőkelőbb lakomákon serlegként használják. Magyarjaink is szarupoharakkal vendégeskedtek, azokat köröztették, azokkal libáltak. Árpád nagyfejedelemé bizonyosan ékes is volt, mert ő itallal áldozott, a magyarok istenének.”

Titus Livius történetíró (Kr.e. 59. - Kr.u.17.) írta a bojusokról⁽⁴⁹⁾: „A vezér levágott fejét bevitték ünnepeleg legszentebb templomukba, miután megtisztították a fejet – amint ez szokásuk – a **koponyát** arannyal díszítették, **szent edény lett belőle**. Ezzel ünnepeken áldoztak, és mint serleg, a főpap és a templomi előjárók tulajdonába került.” Már ez is mutatja, hogy nem véletlen a fejezet címében szereplő magyar megnevezésű ivóedény, **kupa** = **koponya** ősi eredetének összevetése.

Sztrabon (VII. könyv 3.7.) szerint pedig: „a szkíta törzsek...az idegeneket fölládozták, húsukat megették, és koponyájukat ivóedényként használták.” Itt meg kell jegyezni, hogy az idegenek „elfogyasztásának” szokását semmilyen más forrás nem igazolja.



39. kép

A szerző szerint, a **koponyából ivás (39. kép)** „szinte” közös szokás volt Észak-Ázsiában is.

⁽⁴⁹⁾ Hajdani kelta népcsoport, Felső-Pannónia területén is éltek.

A kusánok, akiknek birodalma időszámításunk kezdetétől mintegy háromszáz évig virágzott, a mai Afganisztán, Kelet-Írán, Pakisztán és India északi felében, ismerték és fogyasztották a szőlőből készült bort.



40.kép

Aradi Éva, „Egy szkíta nép: a kusánok.” című művében mintegy bizonyosággal említi, hogy „Egyes gandhári kusán-kori szobrok ivókürtöt, borivó kupát és egy bizonyos görög kétfülű borivó csészét, az úgynevezett kantharost ábrázolnak.” A „kantharos” elnevezésről pedig nem véletlen az érzés, hogy hasonlít a magyar „kantáros” jelzőre, hiszen füles (vagyis kantáros) edényekről van szó (**40. kép**). Az ugyanezen korból származó híres **Iszik**, kazahsztáni településből való kincs-lelet, egyik ezüst csészéjének feliratában, a feltehetően szaka („sák”) tulajdonos azt is közli, hogy mire szolgál az edény: „...ennek az edénynek szőlőbort kell tartalmaznia a főtt étel mellé a halandó számára”.

Julianus barát a mordvinokat megismerve róluk írja, kiknek földjén keresztüljött, visszatérve a volgai magyaroktól: „Emberfejekből készítenek serleget, és ebből igen szívesen isznak.”

Egy angol szerző, Indiában leírva **Siva istenasszony** templomát, aki: „bal kezében kehelynek készült emberkoponyát tart, melyből a megölt ellenség vérért issza”. Egy másik szerző figyelmeztet a hasonló **longobárd és perzsa** szokásra, hogy e nemzetek fejei is drágakövekkel kirakott, s aranyba foglalt koponyából ittak ünnepélyes alkalommal. Így pl. Alboin longobárd fejedelem, vagy Ismail sah, aki a legyőzött, utolsó üzbég kán koponyáját használja e célra. Kura, **besenyő fejedelem** is hasonlóképpen 972-ben, megölvén a Dnyepernél az orosz Szvjatoszlavot, annak koponyáját kehelynek használta. Ugyanezen módon - más szerző szerint - felső Tibetben a kegyetlen „**butia**” (**butáni**) **nép** az ellenségnek máját vajban és cukorban eszi meg, koponyáikat pedig áldozati kehelynek használják, s abból isznak.

Bunyevác Zsuzsa „Az élet pohara” című tanulmánya szerint⁽⁵⁰⁾ koponyacsúcsból készült kupából áldoztak őseink. A cikkben a koponya e részének „szentsége”, a lélek Istenhez kapcsolódó helye, indokolja a különleges „alapanyagot”, amely egyben megbecsült győzelmi trófea volt a szkítáknál. A **kup-a** szó összezsugorítása a **kop-onya** (fej, főnök) szóval és hasonló módon a kehely szó összezsugorítása a kegyhely szóval, nem kevésbé annak jelentésével. A szerző meggyőződése szerint ugyancsak összefüggés látható a kupa, és a koronázási szertartás egyik eszköze és a kappa között, amit a koronázandó uralkodó fejére helyeznek a korona alá, vagyis a koponya csúcsára. Mi több, a szerző szavunk (**szer-ződés, szer-etet szer-vezet**, ld. bővebben a „Vérszerződés” című részben) kapcsolata is nyilvánvaló a **ser-leg** szóval és jelentésével. Szerinte, ilyen szakrális okból helyeztek **Szent László királyunk** (**41. kép**) sírjára egy mágikus csészét. Ez utóbbi talán félreértés lehet, mert nagy királyunkhoz kötődő legendában csak az szerepel, hogy isten-ítélet céljából - amelynek Nagyváradon kiterjedt

⁽⁵⁰⁾ HunHír.hu 2006.

kultusza volt - helyeztek egy-egy **ezüst poharat** a király váradi sírjára, a jogos tulajdon megállapítása céljából. A síremlék sajnos megsemmisült és nem készült róla pontos leírás. Csak annak van nyoma, hogy fehér márványból készült, és Szent István ravatalára hasonlíthatott.



41. kép

Mátyás királyunk esküvői lakomájáról (1476.december 22.) a következőket írta Bonfini: „Az ebédlőteremben tartották a lakomát...A terem közepén , a királyi asztal előtt, a kőoszlop körül volt egy négyszegletes pohárszék, nyolc emelettel. Ezeken helyezték el az ételhordó tálat, a király és királyné serlegét s más mágnások borait a királyi asztal szolgálatára. A többi hét polcán boroskancsók, kupák, meritőkanalak, kelyhek álltak, finom mívű arany és ezüstedény valamennyi...A levegőbe egy ezüstből készült kétakós és négy részre osztott hordót függesztettek, amelyben négyféle italt tartottak. Ezeken kívül volt nyolc más pohárszék is...983 edény volt rajtuk, a használatban lévő kelyheken és kancsókon kívül.”⁽⁵¹⁾

A már nem annyira távoli múltban (XVI-XVII. században) gyakran emlegették az inasból mesterré válók körében a szokásos „**társpoharat**”, amelyet ha nem akart a „**ficsúr**” állni, helyette váltságpénzt kellett fizetnie. A „**ficsúr**” ekkor még csak „**legényt**” jelentett, csak később vette fel a „**cicomás, nyalka úrfi**” jelentést. A társpoharazás igazából egy vidám felavatási rítus része volt, amelynek keretében a legénynek el kellett fogyasztani 2-3 pint bort. A legény erről igazolást is kérhetett az atyamestertől. A társpohár intézménye (rítusa), Mária Terézia idejében lakomákkal is egybe volt kötve.

A kocsmákban, vendéglőkben a bort először hosszú nyakú üvegekben mérték ki, majd a vendéglősök **fa- vagy ónkupába** töltötték. Az **üvegből készült pohár** - általánosan - a középkorban terjedt el, kezdetben a kismemesi, köznemesi családok asztalán. A **mázás kancsók és poharak** pedig a XIX. század első felében jelentek meg a fakupák helyett, a városi polgárság háztartásaiban.

A céhes mulatozások alkalmával pedig iváshoz az un. **floribus-poharat** alkalmazták, amely rendkívüli méretéről volt nevezetes, öt láb hosszú, lopóhoz hasonló cinedény, vagy három „**itze**”⁽⁵²⁾ tartalommal. „**Iszom a floribust!**” kezdettel köszöntöket és jókívánságokat kellett aztán sorolni, és az edény egész tartalmát ki kellett üríteni.

⁽⁵¹⁾ Csoma Zsigmond: *Bor és borászat a Kárpát-medencében.* (Rubicon 2003)

⁽⁵²⁾ Egy icce = 0,8 liter